

**Tidigt socialt stödarbete med
invandrarfamiljer
- ett brukarperspektiv**

Rapport för Mathilda Wrede-kliniken /
FSKompetenscentret
pol.kand. Johanna Boström
April 2006

INNEHÅLL

1. Bakgrund	3
1. 1 Varför tidigt socialt stödarbete?	5
1.2 Varför familjer med invandrarbakgrund?	6
1.3 Varför ett brukarperspektiv?	8
2. Invandrare och integration	10
2.1 Vad menar vi med integration?	11
2.2 Familjens betydelse vid integrering	13
2.3 Samhällets betydelse vid integrering	14
3. Systemets förmåga att svara på barnfamiljers behov	16
3.1 Tidigt social stödarbete	16
3.2 Tidigt socialt stödarbete i östra Böle	18
3.2.1 Pojkgruppen	19
4. Gruppintervju med socialarbetare och socialhandledare – en förstudie	21
5. Bikva – utvärdering	22
5.1 Gruppintervju med brukare	23
5.2 Gruppintervju med professionsgrupper	29
5.3 Gruppintervju med ledningen	34
5.4 Diskussion	36
6. Sammanfattning	37

1. Bakgrund

Då jag i fyra år arbetat som socialarbetare med barnfamiljer på socialbyrå (numera en del av familjecenterverksamheten) har jag alltmer börjat fundera på hur vi inom det sociala området kunde identifiera risker och stödbehov samt erbjuda ändamålsenligt stöd till barnfamiljer i ett förebyggande skede. Alltför ofta har jag stött på familjer som i svåra livssituationer inte fått stöd, vilket lett till att tillfälliga problem kommit att bli långvariga och grava. Då problemen redan lett till marginalisering, kräver de ett mera helhetsbetonat stöd samt större interventioner och ökade resurser.

Under år 2005 hade jag möjlighet att fungera som utvecklingssocialarbetare vid Berghälls verksamhetsenhet vid det södra familjecentret i Helsingfors och Mathilda Wrede-kliniken vid Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området. Kombinationstjänsten gav mig tid och möjlighet att analysera och utveckla arbetet med familjerna och dokumentera tyst kunskap och erfarenheter som brukarna och praktikerna har. Det praktiska utvecklingsarbetet har jag begränsat till östra Böle, som även tidigare varit mitt arbetsområde, och därmed var bekant för mig. Då traditionell forskning alltför ofta dokumenterar fakta om brukare, utan att involvera dem i studien, har jag haft som mål att inte bara dokumentera den kunskap professionella innehar, utan även att dokumentera den tysta kunskap brukarna har.

Praktikforskning formar och bidrar till det sociala arbetets utveckling. Praktiker som skriver om sitt eget arbete och på det viset delar erfarenheter med sina kolleger, andra professionella och politiker är tillsammans med målgruppen en del av en kooperativ process. Inom praktikforskning är inte teorin utan det gemensamma handlandet utgångspunkten för kunskapsbildning. Den sakkunniga praktikerns handlande baserar sig på reflektion istället för på en bakomliggande teori. Praktisk erfarenhet och handlande skapar i sin tur ny kunskap. Tänkande och handlande bör vara sammanflätat och ett gemensamt intresse för undersökning av ett problem bör existera. Forskaren och praktikern kan ha olika roller i kunskapsbildningen. Forskaren analyserar och reflekterar tillsammans med praktikern, men utifrån ett självständigt och kritiskt perspektiv. I praktiken innebär det reflektion över olika arbetsformer och metoder. (Julkunen 2005)

Stadsdelen Böle är indelad i östra och västra Böle. Det två områdena skiljer sig från varandra både gällande bostadsmiljö och befolkningsstruktur. Östra Böle är byggt under 1960-talet i två nivåer enligt principen att skilja fotgängare och motortrafik från varandra. Östra Böle har ett stort antal stora hyresbostäder, vilket innebär att det på området bor mycket barnfamiljer. Moskén på området har gjort östra Böle till ett eftertraktat bostadsområde bland invandrare muslimer.

Då invandrarbefolkningen ofta är koncentrerad till vissa bostadsområden innebär det speciella utmaningar inom det sociala arbetet på området. Trots erfarna arbetare och kunskap kan arbetet med invandrarfamiljer ses som en utmaning. De kulturella skillnaderna kan skapa osäkerhet, speciellt om kulturskillnaden upplevs som ett hinder för stödarbetet. Att förstå och respektera olikheter är grundläggande inom det sociala arbetet, och denna förmåga betonas framförallt i arbete med familjer med olika kulturell bakgrund. Att ta i betraktande familjens livserfarenheter och bakgrund är väsentligt. Varje brukare bör i första hand mötas som individ och inte som representant för en etnisk minoritetsgrupp. Stödarbetet kräver engagemang, förmåga till kulturell sensibilitet, tålamod samt kunskap om olika kulturer och specialfrågor angående flyktingskap. Användning av tolk innebär även att stödarbetet är mer tidskrävande. (Anis 2003)

Största delen av de klientfamiljer som jag jobbat med på familjecentret har invandrarbakgrund, vilket inneburit att jag intresserat mig alltmer för frågor kring invandring och integrering. Min utredning har som mål att utreda invandrades erfarenheter av det sociala stödarbetet på området, samt dess betydelse för familjens integrering i samhället. Undersökningen omfattar invandrare med mycket olika bakgrund. De flesta invandrare på området kommer från länder i Mellanöstern, Asien samt norra Afrika. De flesta familjerna har bott i Finland åtminstone en tid och räknas inte till nyanlända invandrare. Mitt syfte är att undersöka hur brukarna upplever det erhållna sociala stödet och hur de professionella inom den sociala sektorn ställer sig till brukarnas upplevelser. Mitt fokus ligger på det mera förebyggande sociala arbetet med barnfamiljer.

Socialverket i Helsingfors omorganiserade sin verksamhet i början av år 2005. Då verksamheten tidigare indelats geografiskt, indelades verksamheten från årets början i

olika enheter enligt människans livscykel. Enligt den nya indelningen ansvarar familjecentren för det sociala arbetet med barnfamiljer, medan socialstationerna ansvarar för utkomststöd och erbjuder andra sociala stödåtgärder till den vuxna befolkningen. Visionen bakom omorganiseringen har varit att samla barnfamiljernas tjänster under samma ledning. Familjecentret erbjuder förutom traditionellt socialt stöd även barnfamiljerna hemservice samt lekplatsverksamhet. Målet inom den nya organisationen är att kunna erbjuda familjerna förebyggande tidigt stöd förutom rehabiliterande och korrigerande socialt stöd. Ökat samarbete yrkesgrupperna emellan har betonats inom den nya organisationen.

Vid kvalitativ undersökning kan forskaren använda sig av flera olika metoder. Detta sätt att närma sig forskningsfrågan utgående från olika metodologiska ståndpunkter kallas triangulering. Min kvalitativa utredning har som mål att studera människors uppfattningar och erfarenheter. I utredningen får brukarna själv sätta ord på sina upplevelser och tankar, istället för att svara på färdigt formulerade frågor. Kvalitativ forskning ger möjlighet att utforska ett ämne, med utgång ifrån vad som är relevant för deltagarna själva. Däremot lämpar sig inte det insamlade materialet för att göra statistiskt generaliserbara slutsatser. De slutledningar som presenteras i denna rapport bygger på några människors utsagor att det inte kan och inte får tolkas kvantitativt.

Min utredning består av fyra delar. Utredningen grundar sig på en statistisk kartläggning av brukarna på området, den beskriver det praktiska sociala stödarbetet på området samt presenterar en brukarutvärdering enligt Bikva-modell bland invandramammor. Utredningen presenterar i huvudsak ett brukarperspektiv. Som en förstudie har jag gjort gruppintervjuer med socialarbetare och socialhandledare vid Berghälls verksamhetsenhet vid det Södra familjecentret och en gruppintervju vid enheten för svensk socialservice. Gruppintervjuerna har lett till att jag ifrågasatt min ursprungliga forskningsfråga och förändrat fokuset i utredningen från ett professionsperspektiv till ett brukarperspektiv.

1.1 Varför tidigt socialt stödarbete?

Brukarna inom barnskyddet har ökat under 1990-talet. År 2004 omfattades 59 912 barn och unga av barnskyddets öppenvård. Av dessa var 27 procent nya brukare. Med

undantag av år 2001 har det totala antalet barn och unga inom öppenvården ständigt ökat under de senaste åren. År 2004 var sammanlagt 14 704 barn och unga placerade utom hemmet. Av alla barn och unga under 18 år var sammanlagt en procent placerade utom hemmet. Variationen olika kommuner emellan är stor. Antalet varierar från 0,1 procent till 12,5 procent av det totala antalet barn. Den stora variationen beror delvis på ett varierande sätt att föra statistik men även på hur man definierar ett klientskap inom barnskyddet. (Heino 2001, 90, Stakes 14/2005)

Vid Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus (Socca) har man under år 2005 forskat i orsakerna kring omhändertagning och placering av barn utanför hemmet i de olika kommunerna i huvudstadsregionen. Den kvantitativa undersökningen har haft som mål att kartlägga barnskyddssituationen i huvudstadsregionen. Undersökningen visar att förebyggande tidigt stöd och tidig intervention, ökat samarbetet de olika yrkesgrupperna emellan samt ökade resurser kunde minska det ökande antalet omhändertagningar och placeringar av barn i huvudstadsregionen. Basservicens centrala roll vid identifiering av risker, en klart upplagd arbetsfördelning samt ett mera systematiskt arbetssätt på alla nivåer kunde förebygga många placeringar. Av de placerade barnen i Helsingfors hade 21 procent invandrarbakgrund, vilket är mer än i grannkommunerna. (Myllärniemi 2005)

1.2 Varför familjer med invandrarbakgrund?

Statistiken visar höga siffror, då det gäller invandrarbakgrund och barnskyddsbehov. Kan en annan kulturbakgrund ses som en risk under uppväxten? Invandring förknippas ofta med bristfällig språkkunskap, arbetslöshet, långvarigt bidragsberoende och socialt utanförskap. Familjerna som ofta har en bristfällig språkkunskap har i en främmande kultur ofta ett stort behov av rådgivning och handledning i såväl bostadsfrågor som uppfostringsfrågor. Utanförskapet kan också många gånger innebära svårigheter att hantera sin roll som förälder.

Faran för generalisering är stor då vi använder termer såsom ”familjer med invandrarbakgrund”. Invandrarfamiljerna i Finland har en mycket olika bakgrund och i många fall är familjerna mer olika än lika. Då orsaken till invandringen är olika och

familjers socioekonomiska ställning, åldersstruktur och familjeform skiljer sig åt kan alltså olikheterna inte betonas för mycket. Resurser att klara av förändringarna hos individer är även olika. Gemensamt för dessa familjer är däremot upplevelsen av att invandra i ett främmande land vilket för alla innebär en stor förändring i vardagen.

Mitt val av målgrupp grundar sig på en statistisk kartläggning av klientelet på det södra familjecentrets verksamhetsområde i Helsingfors. Det södra familjecentret består av två olika verksamhetsenheter; Berghäll och Kampens verksamhetsenhet. Kartläggningen av klientelet gjordes genom en e-post förfrågan i februari 2005 och baserar sig på statistik från januari samma år. Förfrågan riktade sig till de ledande socialarbetarna på områdena. Av det registrerade barnskyddsklienterna vid det södra familjecentrets har sammanlagt 17,2 procent av alla de registrerade barnskyddsklienter invandrabakgrund, då man med invandrabakgrund menar att åtminstone den ena av barnets föräldrar invandrat till landet.

Inom öppenvården	15,7 %
Omhändertagna	0,7 %
I eftervård	0,8 %
Sammanlagt	17,2 %

Tabell1. Antalet barnskyddsklienter med invandrabakgrund vid det södra familjecentret (februari 2005)

Enligt resultaten på förfrågan var medeltalet på barnskyddsklienter med invandrabakgrund 23,6 procent vid Berghälls verksamhetsenheten. Procenten skiljer sig betydligt från Kampens verksamhetsenhet, där ett medeltal på 11 procent av barnskyddsklienter hade invandrabakgrund.

Berghälls verksamhetsenhet	Barnskyddsklienterna sammanlagt
Böle	39,7 %
Gamla stan +Alphöjden	7 %
Vallgård	24%

Tabell 2. Antalet barnskyddsklienter med invandrabakgrund vid Berghälls verksamhetsenhet (februari 2005)

Böle i sin tur skiljde sig märkbart från det övriga bostadsområdena. I Böle hade ca 39,7 procent av barnen inom barnskyddet invandrabakgrund. Antalet var större i östra Böle än i västra Böle. Då invandrarna utgör 14,3 procent av befolkningen i östra Böle (Helsingin Sanomat 030505), kan man konstatera att invandrabarnen är tydligt överrepresenterade bland barnskyddsklienterna på området.

1.3 Varför ett brukarperspektiv?

Familjecentrets brukare ses i utredningen både som kunskapsbärare och intressenter. Brukarna har kunskap som familjecentren behöver för att kunna utveckla sina tjänster. En användare av offentliga tjänster kan benämnas olika beroende på vilka val och påverkningsmöjligheter den har. Klient, kund och brukare är några av de benämningar som används. En kund har möjlighet att välja ett annat alternativ om denne inte är nöjd med den nuvarande tjänsten. Inom socialtjänsten är det däremot vanligt att en klient befinner sig i beroendeställning till en samhällelig institution som inte kan påverkas. Jag har i min utredning valt att tala om brukare eftersom det tidiga sociala stödarbetet baserar sig på frivillighet och inte ett klart beroendeförhållande. (Printz 2003, 17-18)

Brukarerfarenheter är med andra ord brukarnas upplevelser av en viss tjänst, så som brukaren själv upplever och beskriver den. Enskildas erfarenheter kan systematiseras och bidra till ökad kunskap om gruppens behov och villkor. Det kan gälla konkreta insatser, men det kan även handla om bemötande, tillgänglighet och andra erfarenheter av tjänsterna. Detta innebär inte att brukarna är det enda med relevant kunskap för att skapa en ändamålsenlig verksamhet. Brukarna kan inte ersätta den professionella och

vetenskapliga kunskapen utan bidraget av erfarenheter bör ses som en av de nödvändiga komponenterna vid praktisk kunskapsutveckling. (Printz 2003, 10-11)

Brukarmedverkan innebär att brukarna är delaktiga, i vardagsnära frågor, men att påverkningsmöjligheterna i större bemärkelse är små. Med brukarinflytande menas ofta brukarnas möjlighet att påverka de offentliga tjänsternas innehåll. Då man talar om inflytande menar man en mera helhetsbetonad process där man utgår ifrån brukarnas behov. Då verksamheten grundar sig på de behov brukarna definierat talar man om ett ”nerifrån – upp” inflytande. Vid ett ”uppifrån – ner” inflytande är verksamhetens behov i centrum. Man kan skilja på individuellt brukarinflytande och kollektivt brukarinflytande. Kollektivt brukarinflytande är mera indirekt brukarinflytande medan individuellt brukarinflytande kan kallas direkt brukarinflytande. För att kunna tala om brukarinflytande förutsätts att brukarnas aktiviteter påverkar processen. Därför kan man inte använda begreppen brukarinflytande synonymt med brukarmedverkan. (Printz 2003, 15-16)

Dahlberg & Vedung (2001, 43-65) lyfter fram två argument som primärt talar för ökad brukarmedverkan vid utvärdering av det sociala arbetet: maktutjämningsargumentet och serviceanpassningsargumentet. *Maktutjämningsargumentet* bygger på antagandet att en offentlig förvaltning har för stor makt över brukarna. Serviceproducenten anses inneha medel i form av resurser och politiskt inflytande som brukarna inte innehar. Tack vare ökad brukardelaktighet råder man bot på den antagna maktobalansen. Ett annat argument för brukarmedverkan är *serviceanpassning*. Den offentliga sektorn är till för brukarna och skulle inte existera om inte brukarna fanns. Målet bör därför vara att man i verksamheten bättre kunde ta i beaktande brukarnas önskemål och behov och på så vis utveckla servicen att bättre motsvara brukarnas förväntningar.

Kunskapsutveckling ur ett mångkulturellt perspektiv där man särskilt tar tillvara invandrares och etniska minoriteters erfarenheter av det sociala stödarbetet saknas i hög grad i Finland. I Östra Helsingfors utfördes under åren 2000 och 2001 en utredning där man kartlade både invandrarnas och de professionellas upplevelser av det sociala stödarbetet. Materialet är dock litet och resultaten kan ej generaliseras (Ikäläinen, Martiskainen & Törrönen 2003)

I Lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (2000/812) fastställs målet med att främja brukarmedverkan och förtroendefulla klientrelationer samt klienternas rätt till god service inom socialvården. En klient har rätt till god kvalitet och gott bemötande utan diskriminering. Brukarens önskemål, åsikt, fördel och individuella behov samt modersmål och kulturella bakgrund bör beaktas. Det krävs särskilda åtgärder för att involvera invandrare i ett medverkande arbetssätt. Språksvårigheter och olika kulturell bakgrund t. ex. gällande de olika familjemedlemmarnas roll i familjen, kan innebära att upplevelserna och erfarenheterna bland invandrare skiljer sig inom det sociala området. Att invandrares perspektiv synliggörs är viktigt för att yrkesgrupperna skall kunna utveckla kompetens kring olika minoritetsgruppers levnadssätt, villkor och behov.

2. Invandrare och integration

I Finland bosatta invandrare är ingen enhetlig, homogen grupp, utan de har en varierande bakgrund. Även orsaken till invandring är olika. Begreppet invandrare används som ett gemensamt begrepp för individer i olika livssituationer. En stor del av invandrarna i Finland utgörs av flyktingar, kvotflyktingar och återinflyttare. FN:s flyktingkonvention från 1951 definierar en flykting som en individ i behov av skydd och som på grund av risk för förföljelse på grund av ras, religion, politisk åsikt eller motsvarande blir tvungen att fly sitt hemland. Finland har i jämförelse med andra länder tagit emot mycket få flyktingar. Under 1990-talet har asylsökandes antal ständigt ökat i Finland och de sökandes antal fortsätter att öka. Trots att antalet ökat under de senare åren har få tillsvidare fått asyl i landet. Den vanligaste orsaken till invandring är fortfarande äktenskap i Finland. (Räty 2002, 11-26)

I Finland bor det invandrare från över 150 länder. De största invandrargrupperna utgörs av ryssar, ester och somalier, varav somalierna fortfarande utgör den största gruppen invandrare. Befolkningen med invandrarbakgrund skiljer sig från den övriga befolkningen i Finland gällande ålderstruktur. Barnens antal i invandrarfamiljerna är ofta stor, medan åldringarnas antal bland de invandrade är

liten. Speciellt barnrika folkgrupper är somalierna samt invandrare från olika länder i Mellanöstern. (Räty 2002, 29-39)

Invandrarnas andel har snabbt ökat i Finland sedan början av 1990-talet. År 1995 hade ca 1,2 procent av landets befolkning invandrarbakgrund medan procenten stigit till 2 år 2004. Enligt den senaste statistiken räknar man med att det finns ca 107 000 individer med invandrarbakgrund i Finland. Regionalt är befolkningen med invandrarbakgrund inte jämt fördelad i landet, utan invandrarna har närmast bosatt sig kring de största städerna. År 2004 var 44 procent av den invandrade befolkningen bosatt i huvudstadsregionen. Befolkningen med invandrarbakgrund förspås stiga till ca 10-13 procent år 2020. I Helsingfors varierar invandrarbefolkningens andel mycket olika områden emellan. På vissa områden ligger procenten kring 1, medan andra områden har en befolkning med invandrarbakgrund på över 10 procent. (Munter 2005, 11-23)

2.1 Vad menar vi med *integrering*?

Enligt Jose Alberto Diaz är **integration** ett tillstånd då invandrare uppnår delvis eller fullständig jämlikhet med majoritetsbefolkningen i sociala relationer såsom arbetsliv, boendeförhållande och politik. Detta innebär att invandrarna har tillgång till samma yrkespositioner, bostäder, utbildningsmöjligheter samt andra välfärdsresurser. Integration definieras som ett socialt fenomen där kvaliteten av invandrarnas deltagande ställs i centrum. Nyckelbegreppen är jämlikhet och deltagande. Diaz skiljer på **primär och sekundär integration**. Med primär integration menar han den integrationsperiod som karaktäriseras av selektiva insatser från samhällets sida för att få till stånd en grundläggande integration. Diaz betraktar kommunikativ, ekonomisk, social och boendeintegration till den primära fasen. Invandrarens förmåga att tala och förstå det lokala språket, tillgång till inkomst och yrkesposition, tillgång till ett socialt nätverk med majoritetsbefolkningen samt möjlighet att själv välja bostad och bostadsområde är konkreta exempel på den primära integrationen i ett samhälle. (Popoola 2002, 9-11)

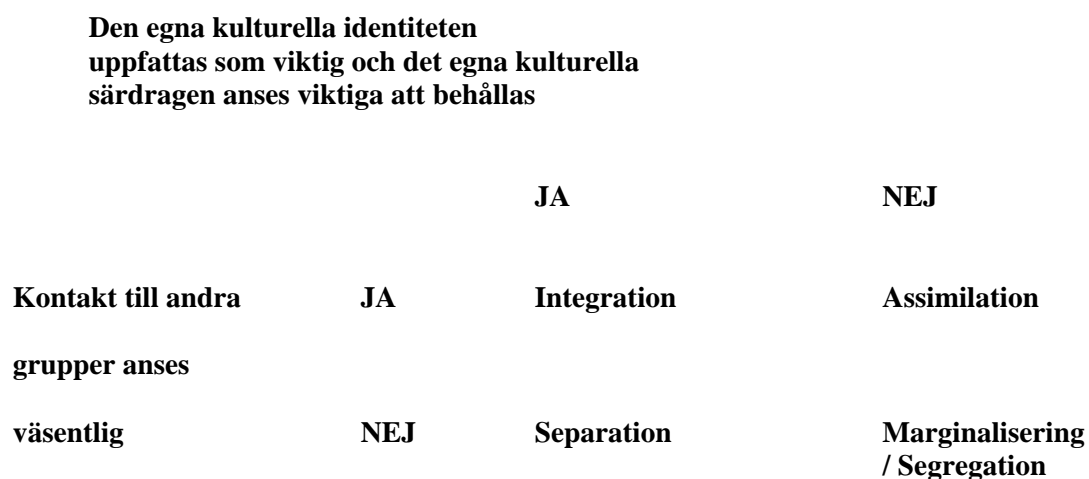
Den **sekundära integrationen** är en fördjupad fas av integrering. Den sekundära integrationen (även kallad kvalitativ integration) är en fördjupning av de fyra tidigare nämnda dimensionerna, samt en utvidgning av integrationsprocessen till nya områden

såsom familjeintegration, politisk integration samt personlig integration. Familjeintegration innebär tillgång till sociala nätverk i form av släktskap till infödda, t. ex. genom äktenskap över de etniska minoritetsgränserna. Politisk integration innebär representation i det politiska systemet, samt att det på individnivå finns tillgång till att utöva den sociala och politiska medborgarrollen till fullo såsom majoritetsbefolkningen. Med personlig integration menas individens subjektiva upplevelse av att vara en del av det nya landets samhälle. Integration innebär därmed att individen har funnit sig till rätta i sitt nya hemland på så sätt att individen har ett relativt fungerande privat- och arbetsliv, samt upplever sig själv vara fullständigt delaktig i samhällslivet. (Popoola 2002, 9-11)

Kathleen Valtonen (2001) använder sig av Bretons (1992) enkla, men helhetsbetonade definition på begreppet integration. Integration innebär enligt Breton en individs möjlighet att fullt delta i samhällets ekonomiska, sociala, kulturella och politiska aktiviteter, utan att individen måste frånga den egna kulturella identiteten och kulturella bakgrunden.

Enligt Berry innebär integration att en individ upplever sig tillhöra en etnisk minoritet, är stolt över att tillhöra gruppen, men upplever sig även som en del av den övrig befolkningen. Integration innebär att de etniska minoriteternas integration sker småningom, gradvis och innebär att olika etniska folkgrupper lever sida vid sida i samhället. Invandrarna blir en del av samhället utan att överge sitt eget språk eller sin egen kultur. Olika kulturella bakgrunder och olika språk ses som en rikedom i samhället. Andra etniska grupper såsom t. ex. majoritetsbefolkningen är viktig för individen och individen känner sig även vara del av denna grupp. Integrering är en fortlöpande process där individen rör sig från kanterna mot samhällets kärna genom att delta i samhällets olika aktiviteter. Invandraren är aktiv både i den egna minoritetsgruppen, men likväl i de övriga samhället. (Forsander 2001, 32-56)

Integration inom en etnisk minoritetsgrupp kan konstatera stöda gruppens integration i majoritetssamhället. Internt integrerade invandrarkollektiv kan bättre kämpa om makt och rättigheter i samhället både på individuellt och samhälleligt plan. Ett grupptillhörande skapar gemenskap, socialt stöd och möjligtvis även institutionella strukturer såsom föreningar, radiokanaler och egna skolor. (Forsander 2001, 32-56)

Figur 1. John Berry's ackulturations modell (Berry et al. 1992) (Forsander 2001, 23-56)

2.2 Familjens betydelse vid integration

Den ekologiska systemteorin ser på individen i samspel med de olika strukturella nivåerna i samhället. Systemteorin poängterar vikten av såväl närliggande som distanta faktorer i individens omgivning. Individen påverkas primärt av sin familj medan familjens livssituation och handlande i sin tur påverkar individen. Med den ekologiska systemteorin kan man tolka de förändringar som uppstår i familjens struktur och funktion vid invandring. Individen påverkas förutom av familjen även starkt av samhällets institutioner, daghemmet och skolan, samt av samhällets kultur, normer och värderingar. (Bronfenbrenner 1979)

Familjen har en central roll i individens integreringsprocess. Trots familjens betydelse har myndigheterna sällan beaktat invandring ur ett familjeperspektiv. Samhällets integrationsstödande åtgärder koncentrerar sig på att stöda de till arbetsmarknaden tillhörande invandrarnas integrering. Traditionellt har man inom invandringspolitiken behandlat invandrare som möjlig och blivande arbetskraft. Huvudansvaret för integreringen ligger på arbetsministeriet och integrationsplanerna har därför ofta betonat sysselsättning och ansett att hela familjen integreras då försörjaren i familjen tar del av integrerande stödåtgärder. Familjen borde bättre tas i beaktande som en resurs i planeringen av integrerande åtgärder. Familjens stöd bör ses som en resurs då familjen

ger individen trygghet och känsla av kontinuitet. (Alitorppa- Niitamo, Söderling & Fågel 2005, Järventie 2005)

Många invandrare kommer från kulturer där familjen har en annan struktur än den finska kärnfamiljen. Familjen är en individs skyddsnät och vanligtvis upplevs flera personer vara del av en individs familj då flera generationer ofta delat vardagen. I den utvidgade familjen har familjemedlemmarna traditionellt tagit ansvar för sina medlemmar. Migration innebär alltså ofta förlust av familjens naturliga och primära skyddsnät. (Nyberg 2000, 90-117)

Föräldrarna har huvudansvaret för sina barns och ungdomars vård och uppfostran. Integrering är väsentlig för att föräldrarna ska kunna stöda sina barn under uppväxten. Järventie (2005) skiljer på tre väsentliga faktorer för ett barns välbefinnande; identitet, omsorg samt social integration. Barnets identitet skapas i växelverkan med omgivningen. Föräldrarnas förmåga att ge barnet god omsorg beror på samhälleliga, sociala samt personliga resurser. Social integration möjliggör omsorg. Barnets primära behov är en trygg, stabil och kontinuerlig vuxen relation. Social integration beror i sin tur på individens relationer. Mängden av relationer är inte väsentlig, väsentligt är däremot relationens innehåll och kvalitet.

2.3 Samhällets betydelse vid integration

Den ekologiska teorin ser individen som en del av ett hierarkiskt socialt system indelat i fyra olika nivåer. De olika nivåerna påverkar varandra genom interaktion. Det sociala systemet kan indelas i en mikro-, meso-, ekso-, och makronivå. Olika faktorer på olika nivåer samverkar till att skapa antingen risker eller stödjande faktorer för individen. Systemteorin visar hur samhället påverkar den enskilda individens situation. På makronivån handlar det om den lagstiftning samt de kulturella och politiska värderingar som styr myndigheternas verksamhet i ett land. Mesonivån innebär nätverket runt individen och familjen. Man kan skilja på det inofficiella (släktingar, vänner) och officiella (dagvård, hälsovård, skola etc.) nätverket. På mikronivån handlar det om kvaliteten på den omsorg individen får i sin primära omgivning, t ex ett barns omsorg i hemmet. (Bronfenbrenner 1979)

Förutom familjen har samhällets institutioner en betydande roll vid individens integration. Invandrarbarnen kommer vanligen snabbt i kontakt med det nya samhället och kulturen via daghemmet och skolan, vilka är de viktigaste instanserna för ett barns integrering. Kontakten till den nya kulturen är daglig och intensiv och barnet lär sig vanligtvis snabbt det nya språket. Föräldrarna däremot kommer sällan lika snabbt i kontakt med den nya kulturen. Att integreringen inte sker lika snabbt hos alla familjemedlemmar kan leda till kulturell konflikt barnen och föräldrarna emellan. Föräldrarnas förväntningar kan vara motstridiga då de delvis stöder integrering men även förväntar sig att barnet skall behålla en kulturell anknytning till hemlandet. Att skapa en tudelad kulturell identitet kan vara svårt. (Nyberg 2000, 90-117, Suarez-Orozco & Suarez-Orozco 2001, 66-86)

Kommunen ansvarar tillsammans med Arbetskraftsbyrån för de vuxna invandrararnas integrerande stödåtgärder, skolning och sysselsättning. Traditionellt har kommunens integrationsstödjande åtgärder riktat sig till de arbetsföra invandrarna. Då åldersstrukturen bland invandrare skiljer sig från majoritetsbefolkningen faller många invandrare utanför stödåtgärder. Många invandrarkvinnor som tillbringar de första åren i landet hemma med sina barn kommer aldrig i kontakt med stödnätverket. Detta leder till att kvinnor ofta är beroende av de andra medlemmarna i familjen, barnen och mannen, för att klara sig i samhället. Bristerna i systemet har lett till att en ny lag gällande integrerande stödåtgärder står under beredning. Målet är att alla invandrare, även ungdomar och hemmamammor, kunde erhålla ett ändamålsenligt stöd. (Mikkonen 2005, 55)

Att vara invandrare behöver inte automatiskt innebära klientskap inom familjecentret eller socialstationen. Ett faktum är ändå att de flesta invandrare, framförallt flyktingar, ofta är i behov av socialt stöd i flera år efter att de kommit till landet. Förutom arbetslöshet förorsakar bristfällig språkkunskap och kulturskillnaderna stödbehov. Diskriminering och rasism är vardag för många invandrare, vilket inverkar negativt på invandrarens mentala hälsa och levnadsförhållande och hindrar invandraren från att aktivt integrera i samhället. Även de händelser individerna blivit utsatta för i det egna hemlandet och under flykten kan leda till ett behov av stöd. (Anis 2003, 2)

3. Systemets förmåga att svara på barnfamiljernas behov

Bardy, Salmi & Heino (2001, 83-85) ifrågasätter servicesystemets förmåga att svara på barnfamiljernas behov. Barnens och barnfamiljernas servicenätverk är mångdimensionellt och utspritt. Förvaltningen av servicen är differentierad och uppdelad på många serviceproducenters ansvar. Förutom tillräcklig service visar det sig väsentligt att utveckla servicens innehåll och samarbetet de olika serviceproducenterna och sektorerna emellan. Brukaransvaret inom den sociala sektorn är allt oftare uppdelat på flera enheter, vilket kan innebära att en helhetsbild av familjens egentliga stödbehov inte finns. Specialisering ställer allt större krav på ett fungerande samarbete för att familjen ska få det stöd de behöver.

Enligt Arnkil, Eriksson & Arnkil (2001, 27) innebär sektorisering och det bristfälliga samarbetet inom hälso- och socialvården en stor utmaning. Arnkil efterlyser ett paradigmskifte från en problemcentrerad till en mera resurscentrerad modell, från en sektoriserad till en mera nätverksbaserad organisationsmodell, samt från en expertcentrerad till en dialogisk servicemodell. Då familjerna ofta är brukare vid många instanser är problemet en brist på ett helhetsbetonat arbetssätt. Inom det tidiga stödarbetet anses samarbetet olika yrkesgrupperna emellan viktigt. Det tidiga stödarbete bör ses som ett sätt att tänka och ett sätt att utföra sitt arbete på och hör alltså inte till vissa specifika yrkesgrupper. Förverkligande av det tidiga stödarbetet kräver ett annorlunda kunnande, ett helhetsbetonat arbetssätt och samarbete olika yrkesgrupper emellan. Att vägleda och handleda brukare i ett splittrat servicenätverk kan ses som förmedlande verksamhet och förebyggande socialt stöd. (Tapola-Tuohikumpu 2005, 341-355)

3.1 Tidigt socialt stöd

Den allmänna debatten efterlyser tillräckligt stöd vid rätt tidpunkt för barnfamiljer. Målet är att erbjuda stöd i ett tidigt skede, åt barnet och familjen, förrän problemen tillspetsas och barnet far illa. Tyngdpunkten i preventivt socialt arbete med barnfamiljer ligger på anpassning eller kompensation genom enkla stödinsatser, ekonomiskt bistånd, utredning, rådgivning och insatser av servicekaraktär. Generalsekreteraren vid Mannerheims barnskyddsförbund Eeva Kuuskoski har uttryckt sin oro för att

kommunerna försummar det förebyggande barnskyddsarbetet trots att barnens illamående i samhället ökat och antalet barn i behov av barnskyddets åtgärder fortsätter att öka. Kuuskoski anser att man effektivare borde ingripa då problemen är små och anser det oroväckande att många kommuner prioriterat bort det förebyggande stödarbetet. Kuuskoski efterlyser arbetsmetoder som kunde identifiera risker samt stöda familjer i riskzonen mera effektivt. Väsentligt är tidig intervention, handledning och rådgivning enligt Kuuskoski. (Helsingin Sanomat 301105)

Då man i forskning (Järventie 2005 m fl) kunnat konstatera att invandring innebär en risk för ett barns marginalisering borde man framförallt utveckla det sociala stödet bland invandrarfamiljer. Enligt en hälsoundersökning bland skolbarn i Helsingfors under åren 1998-2000 stod ca 29 % av barnen i åldern 7-12 i risk för marginalisering. Procenten var större bland barn med invandrarbakgrund. Även i Sverige och Norge har man kunnat konstatera att invandrarbarnen har större risk för utslagning i samhället än de barn som hör till majoritetsbefolkningen.

Genom identifiering av riskfaktorer kunde man erbjuda brukarna mera förebyggande service och förebygga marginalisering. Förutom sämre hälsa har brukare med invandrarbakgrund i medeltal även en lägre utbildningsnivå. Ensamförsörjande invandrarfamiljer blir allt vanligare då skilsmässofrekvensen fortsätter att stiga. Statistiken visar att många invandrare har sämre hälsa än majoritetsbefolkningen i allmänhet. En internationell undersökning visar att invandrabefolkningen framförallt har sämre mental hälsa. (Olsson 1999, 101, Järventie 2005)

Styrgruppen för det tidiga stödarbetet inom socialverket i Helsingfors definierar begreppet tidigt stöd som verksamhet mellan det förebyggande och det korrigerande arbetet inom familjecenterverksamheten. Det tidiga stödarbetet är verksamhet som strävar efter att i ett så tidigt skede som möjligt förebygga och stöda barn, unga och familjer som ligger i riskzonen,. Nyckelbegreppen vid tidigt stöd är ”risk” och ”prevention”. Då ett problem uppstår berättigas en intervention med vetskapen om att risken för att problemet förvärras och fördjupas om brukarna inte får det stöd det behöver. Målet är att ingripa så fort ett problem uppstår. Det tidiga stödarbetet betonar brukarnas egna resurser och användande av dem. Det tidiga stödarbetet kännetecknas av frivillighet, brukarmedverkan och brukarnas roll är central. Tidigt stöd kan ses i relation

till barnets livscykel och innebär då verksamhet som fokuserar på att stöda småbarnsfamiljer. Tidigt stöd kan även ses i relation till växelverkan barnet och föräldern emellan, vilket innebär att verksamhetens mål framförallt är att identifiera riskfyllt beteende hos föräldrarna som kan påverka barnets utveckling negativt. Tidigt stöd kan även ses i relation till en riskfylld livssituation eller livskris då familjen och barnet utsätts för en helhetsbetonad livsförändring såsom invandring. (Varhaisen tuen työryhmän muistio, 250805)

Enligt Tapola-Tuohikumpu (2005) är ”möjliggörande”, ”låg tröskel” och ”förmedlande” begrepp som kännetecknar ett mera förebyggande socialt stödarbete. Invandarmammor lider ofta av brist på ett socialt nätverk och faran för isolering är därför stor under barnets första levnadsår. Med nätverk avses både släktingar och vänner. Forskning visar att brukare i första hand tyr sig till sin familj, sin släkt eller sina vänner. Först i andra hand tyr sig brukaren till utomstående såsom myndigheter och församlingen. Då invandrarfamiljerna sällan har ett fungerande informellt nätverk blir möjliggörande speciellt viktigt i stödarbete med invandrarfamiljer. Möjliggörande innebär att erbjuda brukarna mötesplatser och verksamhetsarenor för att stöda brukarnas egen aktivitet och skapande av informella nätverk. Låg tröskel - verksamhet kännetecknas av att den är lätt tillgängligt och fysisk nära brukarna. Verksamheten sker i huvudsak på neutrala platser såsom i lekparken och i daghem på området. Stödet finns att få i ett tidigt skede och brukarna behöver inte fylla vissa kriterier för att få det stöd som önskas. I tidigt stödarbete fungerar de professionella som förmedlare de olika professionsgrupperna emellan. De professionella kan hjälpa familjen att hitta den service familjen behöver samt fungera som familjens stödperson då familjen besöker olika serviceinstanser.

3.2 Tidigt socialt stödarbete i östra Böle

Socialverket i Helsingfors har sedan 2001 effektiviserat och ökat servicen på tio olika bostadsområden i Helsingfors. Östra Böle är ett av dessa områden. Genom att öka på resurserna försöker man effektivisera och öka servicen på området där man kunnat identifiera riskfaktorer i barnens uppväxtförhållanden. På området har man fäst speciell uppmärksamhet vid att stöda småbarnsfamiljer med invandrarbakgrund. I östra Böle har man bland annat utvecklat familjearbete inom dagvården samt effektiviserat samarbete dagvården, lekparkerna och socialbyrån emellan. Målet är att utveckla nya

arbetsmetoder inom det sociala arbetet samt erbjuda barnen på området en trygg uppväxtmiljö. Målet är att stöda invandrarnas integrering i samhället genom att skapa verksamhetsarenor för barnfamiljerna på området. (Tapola 2005)

3.2.1 Pojkgruppen

Ett exempel på tidigt socialt stödarbete i östra Böle är pojkgruppen. Gruppverksamheten är uppbyggd utgående från brukarnas behov och skräddarsydd utgående från barnens och familjernas önskemål. Gruppen förverkligades tack vare ett foglöst samarbete de olika verksamhetsenheterna och professionsgrupperna emellan. Pojkgruppen kom att bildas av en naturlig kamratgrupp pojkar i åldern 8 till 11 år, som alla bodde i samma kvarter och tillbringade en stor del av fritiden tillsammans. Pojkarna representerade olika etniska minoriteter och hörde alla till de s.k. andra generationens invandrare, vars föräldrar invandrat till Finland.

Idén till stödgruppen för pojkar med invandrabakgrund väcktes ursprungligen av föräldrarna och invånarna i östra Böle. Under de senaste åren har föräldrarna på området samlats några gånger i året för att diskutera barnens välmående. Under en invånarkväll våren 2005 lyfte föräldrarna fram sin oro över barnens brist på meningsfylld sysselsättning på eftermiddagarna. Östra Böles ungdomsgård hade lagt ner sin verksamhet ett år tidigare, vilket innebar att barnen inte hade någon mötesplats, då lekparkens eftermiddagsverksamhet är ämnad för yngre barn. Förutom föräldrarna hade även skolan, lekparkens personal samt grannarna uttryckt oro över att barnen inte hade någon strukturerad verksamhet under eftermiddagarna och kvällarna. Mobbning, våldsamt beteende, illdåd och oroväckande språkbruk förekom allmänt bland barnen.

För att engagera föräldrarna i verksamheten och barnens fostringsfrågor i allmänhet inleddes och avslutades verksamheten med en föräldrakväll. Föräldrarna hade möjlighet att bekanta sig med gruppledarna och ”Mututoukka” – materialet som användes som grundmaterial i verksamheten. Pojkgruppen samlades sammanlagt tolv gånger under hösten 2005. Verksamheten leddes av en barnträdgårdslärare, två socialhandledare samt en socialarbetare. Sammanlagt deltog nio barn i gruppen som samlades en gång i veckan. I december samlades föräldrarna för att utvärdera gruppen och dess effekt.

Pojkgruppens mål var att stärka barnens känsla av samhörighet, stöda barnens utveckling av en frisk självkänsla samt att förebygga konflikter barnen emellan. Målet blev även att lära barnen identifiera, hantera, acceptera och uttrycka olika känslor. Då materialet inte är bundet till någon ideologi passar det barn med olika kulturell och religiös bakgrund. Då gruppverksamheten alltid följde samma struktur skapade det trygghet hos barnen. Målet blev även att engagera föräldrarna i uppfostringsfrågor genom diskussion samt brev till föräldrarna. Varje stund har ett eget tema och meningen var att föräldrarna kunde fortsätta diskussionen kring dagens tema hemma tillsammans med barnet. (Peltonen Kullberg-Piilola & Kullberg-Turtiainen)

Pojkarna var nöjda över gruppen även om det ofta, framförallt i början, var oroligt i gruppen. Stundvis koncentrerade sig pojkarna bra på dagens tema, medan det stundvis hade väldigt svårt att engagera sig i temat och aktiviteterna. I början glömde pojkarna ofta bort pojkgruppen. Med tiden band sig pojkarna däremot allt bättre till verksamheten efter att ledarna några gånger samlat pojkarna från gårdarna. Då föräldrarna engagerade sig i verksamheten inverkade det även positivt på barnens engagemang.

Pojkarna tyckte framförallt om de gånger då temat behandlades genom aktivitet såsom bakning, utelekar osv. Pojkgruppen kom med tiden att bli en plats där pojkarna diskuterade veckans händelser, saker som hänt i skolan, på gården eller hemma. I pojkgruppen diskuterades mobbning, tolerans av olikheter, våld, hemkomst tider samt trygga och farliga lekar och lekplatser. Pojkarna tyckte speciellt mycket om berättelsen som avslutade varje stund. Pojkarna önskade att verksamheten skulle fortsätta på våren.

Föräldrarna berättade att den bristfälliga språkkunskapen hade satt vissa hinder i att engagera föräldrarna i verksamheten. Då breven till föräldrarna var skrivna på finska förstod inte föräldrarna alltid textens innehåll. Föräldrarna ansåg gruppen däremot viktig och även de önskade att gruppen skulle fortsätta. Några föräldrar ville att verksamheten skulle utökas till flera dagar i veckan. För en del föräldrar förblev verksamhetens idé ganska oklar. De föräldrar som haft möjlighet att gå igenom gruppens mål tillsammans med en gruppleddare (och tolk) verkade bättre känna till vad man gjorde i gruppen. Föräldrakvällen i december var lyckad och diskussionen var livlig. Förutom pojkgruppens verksamhet diskuterades uppfostringsfrågor i största

allmänhet. Föräldrarna ansåg det viktigt att behandla t.ex. mobbning, våld och hantering av olika känslor med barnen.

Även vi ledare ansåg gruppverksamheten både lyckad och givande, fastän tidskrävande. Förutom pojkgruppen krävde den stödande gruppverksamheten mycket planering och förberedelse. Då ledarna träffade pojkarna regelbundet fanns det en kontinuerlig möjlighet att åtgärda eventuella händelser som skett under veckan. Samarbete med föräldrarna och det övriga nätverket var väsentligt. Då pojkarna med tiden engagerade sig allt bättre i verksamheten kom verksamheten att kännas alltmer betydande. Pojkarnas förmåga att diskutera händelser och känslor var många gånger häpnadsväckande. Alla ledare var överens om att stödande gruppverksamhet är ett effektivt och givande sätt att stöda familjer i behov av tidigt stöd.

4. Grupptervju med socialarbetare och socialhandledare – en förstudie

Som förstudie gjorde jag en grupptervju med socialhandledarna och socialarbetarna vid Berghälls verksamhetsenhet vid det södra familjecentret och en grupptervju vid den Svenska socialbyrån under våren 2005. Som grund för diskussionen använde jag stödfrågorna som finns i bilaga 1. Då frågorna var formulerade på basen av mina egna erfarenheter av det sociala arbetet med barnfamiljer märkte jag ganska snabbt att frågorna bättre passade det sociala teamet i Berghäll. Vid Berghälls verksamhetsenhet hade man tidigare jobbat mer helhetsbetonat med familjerna och ansåg det tidiga stödarbetet viktigt. Trots organisationsförändringen inom Helsingfors stad ansåg man att familjer utan ett definierat barnskyddsproblem i många fall kunde ha nytta av socialarbetarnas och socialhandledarnas stöd. Det tidiga socialarbetet med familjer förknippades trots det huvudsakligen till hemservicen och lekparkerna på området. Samarbetet med socialstationen ansågs viktigt speciellt i fråga om identifiering av familjer i risk. Som riskfamiljer såg man framförallt familjer med ett litet socialt stödnätverk och som exempel nämnde man bl. a. invandrarfamiljer och ensamförsörjare. Samarbetet dagvården och verksamhetsenheten emellan ansågs viktig och arbetsmetoder såsom orons gråa zon var en av de etablerade samarbetsmetoderna på området. Framförallt var samarbetet dagvården och socialhandledarna emellan intensivt. Hela gruppens mål var ett förebyggande arbetssätt trots att det i praktiken pga. brist på resurser ofta inte var möjligt att satsa på det förebyggande arbetet. Både socialarbetarna

och socialhandledarna hade klientförhållande där det inte fanns någon definierad barnskyddsproblematik, men där familjen var i behov av stöd.

Vid Svenska socialbyrån låg fokuset klart på barnskyddsklienterna. Klienterna vid Svenska socialbyrån var alla registrerade som barnskyddsklienter. Att klientelet vid Svenska socialbyrån är utspridd över hela Helsingfors såg man som en stor utmaning. Samarbetet med skolan och daghemmen ansågs som mest väsentlig. Inom dagvården pågick projektet TIBIR, ett projekt som har som mål att i ett tidigt skede identifiera riskfaktorer i barnets utveckling och omgivning. TIBIR projektet satsade framförallt på att utveckla samarbetet med dagvården. Gruppen hade ingen erfarenhet av socialt arbete med invandrarfamiljer. Tidigt stödarbete ansågs inte tillhöra socialbyrån utan klienter utan barnskyddsproblematik hänvisades vidare till annan stödverksamhet inom det sociala området. Som viktiga samarbetspartner såg man t. ex. Familjelinjen, en stödenhet för familjer inom tredje sektorn. Initialbedömningen inom barnskyddsarbetet var ett väletablerat arbetssätt vid den Svenska socialbyrån. Vid Berghälls verksamhetsenhet upplevde man samarbetet med socialstationen väsentlig då man däremot inte upplevde det väsentligt vid den Svenska socialbyrån.

Då min tanke ursprungligen varit att se på det tidiga sociala stödarbetet ur ett professionsperspektiv kom jag att ändra mitt perspektiv efter gruppintervjun med socialarbetarna och socialhandledarna. Att skapa en enhetlig definition för det tidiga sociala stödarbetet ur ett professionsperspektiv visade sig vara svårt. Då socialverket vid årets början även genomgått en organisationsförändring fanns det heller inga egentliga fastställda och etablerade arbetsmodeller för det tidiga sociala stödarbetet vid Berghälls verksamhetsenhet. Att istället utgå ifrån brukarnas behov och erfarenhet insåg jag alltså vara mera ändamålsenligt.

5. Bikva-utvärdering

På 1990-talet började man förstå vikten av att involvera brukarna i det praktiska utvecklingsarbetet. Idag förstår man och uppskattar man alltmer servicebrukarnas värde vid insamlande av kunskap. Utmaningen är att utveckla den praktiska verksamheten så att brukarnas och medborgarnas behov och önskan tas i beaktande. Praktikforskningens mål är att utveckla det sociala arbetets expertis, samt att stärka den sociala synvinkeln i

det politiska beslutsfattandet. För en helhetsbetonad och djupare förståelse, behövs både kritisk reflektion och en öppen dialog med brukarna. (Satka, Karvinen-Niinikoski, & Nylund 2005, 9-19)

En brukarutvärderingsmodell med tydligt inslag av brukardeltagande är Bikva-modellen. Förkortningen Bikva kommer från danskan och står för ”**B**ruger**I**ndragelse i **K**valitets**v**urdering” (sv. Brukarmedverkan i kvalitetsutvärdering), en metod som är lanserad och skapad av den danska socialforskaren Hanne Kathrine Krogstrup. Målet med modellen är att involvera brukarna i den offentliga verksamheten och utvärderingen. (Krogstrup 2004, 81)

Bikva-modellen har som mål att fånga den viktiga informationen om en viss social service som brukarna innehar. Brukarna utvärderar den sociala servicen utgående från sina egna erfarenheter. Diskussionen grundar sig på en öppen fråga och meningen är att deltagarna ska utvärdera en viss service eller tjänst. Klienterna ska lyfta fram vad som är bra, vad som är dåligt och varför. Meningen är att forskaren så lite som möjligt styr diskussionen, brukarna ska själv bestämma ur vilken synvinkel man utvärderar en viss service. Brukarnas utsagor, tankar och önskemål förs vidare från gräsrotsnivå till professionsgrupper och beslutsfattare. Utvärderingen av det sociala arbetet och den sociala servicen sker således nerifrån upp. Målet är att skapa en dialog mellan brukare och beslutsfattare för utveckling av den sociala servicen. Debatt, diskussion, kommunikation och meningsutbyte står i huvudrollen i modellen. (Krogstrup 2004, 13-18, Dahlberg & Vedung 2001, 84)

5.1. Gruppintervju med brukarna

Bikva - utvärderingen inleddes med två gruppintervjuer i november 2005 där sammanlagt sju invandramammor diskuterade sina erfarenheter av den sociala servicen på området. Brukarna representerade olika etniska minoriteter och hade olika socioekonomisk bakgrund. Gemensamt för dessa mödrar var erfarenheten av att invandra till ett främmande land samt erfarenhet av att vara brukare vid någon social serviceenhet. Alla brukare hade åtminstone ett barn under sex år. Alla förutom en av brukarna hade invandrat runt mitten av 90-talet, och ingen hörde till de nyanlända invandrarna.

Att motivera brukarna att delta i en utvärdering visade sig vara svårt. Min tanke var att hitta frivilliga brukare både genom personlig och skriftlig kontakt. Genom att delta i invånarkvällarna, gruppverksamhet samt i den öppna verksamheten på området hoppades jag komma i personlig kontakt med frivilliga brukare som ville ställa upp i utvärderingen. Vidare sökte jag intervjudeltagare bland de brukare som hade kontakt till socialarbetarna och socialhandledarna vid Berghälls verksamhetsenhet. Det skriftliga brevet jag skickade och delade ut finns i bilaga 2. Ett personligt samtal till brukarna visade sig ge det bästa resultatet. På grund av min dubbelroll som forskare och socialarbetare upplevde jag det viktigt att inte ha en professionell relation till intervjudeltagarna. Det kunde kanske ha varit lättare att få bekanta brukare att ställa upp i utvärderingen, men det kan inte anses etiskt rätt att utsätta klienterna för en utvärderingssituation där de upplever att de inte fritt kan diskutera. Min planerade tidtabell höll inte då jag inte tagit i beaktande Ramadan i planeringsskedet.

De båda gruppintervjuerna inleddes med en kort presentation av Bikva-modellen och familjecentrets olika verksamhetsformer. Alla brukare hade erfarenhet av någon social stödverksamhet på området. En del mammor hade deltagit i lekparkens öppna verksamhet medan andra erhållit stöd av socialarbetare, socialhandledare eller hemservicen. Som grund för diskussionen använde jag stödfrågor. Frågorna fästes på väggen (bilaga 3) under själva intervjusituationen. Då målet var att diskussionen skulle utgå ifrån vad brukarna ansåg väsentligt använde jag inte frågorna systematiskt. Vid den andra gruppintervjun kom jag att använda stödfrågorna betydligt mer än under den första intervjun.

Erfarenheterna och upplevelserna av den sociala stödverksamheten var ganska polariserade. En del av brukarna ansåg sig ha fått tillräckligt stöd, vilket de var mycket tacksamma för, medan andra brukare var besvikna då de upplevde att de fallit utanför stödverksamheten och inte erhållit något stöd överhuvudtaget.

...olen saanut tukea riittävästi eri virastoista, minusta Suomessa olemme saaneet hyviä palveluita, koskee terveydenhoitoon liittyviä asioita, sosiaalityöstä on saanut riittävästi tukea, kiitämme kovasti tästä asiasta, ei mitään ongelmia eikä asioita mistä valittaa...

...ei saanut mitään apua, sä olet ensimmäinen henkilö jota kiinnostaa kuulemaan mitä puhutaan..

Allmänt upplevdes det stöd invandrarna fått under de första åren som tillräckligt och ändamålsenligt. Brukarna hade enbart positiva erfarenheter av det sociala stödarbete vid invandrarenheten och familjecentret Sahrami som är en låg tröskel -enhet för invandrarfamiljer. Brukarna upplevde att personalen vid invandrarenheten lyssnade, var vänligare, handledde och hade bättre förståelse för familjens situation och stödbehov. De flesta brukarna upplevde att stödet blivit sämre vid de sociala enheterna på området. Några av brukarna ansåg att de lämnats ensamma utan någon form av stöd från de sociala myndigheterna överhuvudtaget. Socialarbetarna på området var svåra att få tag i, de svarade inte trots att de hade telefontid och att reservera tid var enligt brukarna inte alltid möjligt. Brukarna saknade möjligheten till personlig regelbunden kontakt och upplevde det besvärligt att handlägga sina ärenden skriftligt. Häpnadsväckande var att flera av brukarna upplevde att de professionella inte lyssnade på vad de hade att säga.

...kotoutumisaikana oltiin maahanmuuttoyksikössä asiakkaana...palvelu oli hyvä mutta sen jälkeen tuli vaikeuksia...

..maahanmuuttoyksikössä on ystävällisempi sosiaalityöntekijä, ymmärtävät enemmän, mulla oli tosi vaikea aika kun sosiaalityöntekijä (alueella) ei halunnut mitään ymmärtää, en saanut mitään apua...

”Meidän sosiaalipalvelu oli tosi harvoin, jos tarvitsee tavata sosiaalityöntekijä he sanovat että pitää hakea siellä paperilla, että on vaikea saada sosiaalityöntekijää kiinni..”

Trots att *ekonomiska frågor* inte hör till familjecentret, förknippades det sociala stödarbetet ofta med sociala bidrag och utkomststöd. Arbetsfördelningen familjecentret och socialstationerna emellan var oklar för de flesta brukare. Detta ledde till att diskussionen ofta gick in på ekonomiska frågor fastän min tanke ursprungligen varit att diskutera integrering och barnuppfostran. Mammornas oro för familjens ekonomi och brist på pengar genomsyrade diskussionen. Bristen på pengar diskuterades mycket

vardagligt. De höga boendekostnaderna upplevdes som ett problem och fattigdom diskuterades ofta utgående från barnens behov. Mammorna beklagade sig t. ex. över att de inte hade möjlighet att bekosta barnen kläder eller hobbyn och alltså inte kunde erbjuda barnen meningsfull fritidssysselsättning. Bristerna upplevde brukarna som ett hot för barnens friska utveckling.

..opiskelin viime vuonna enkä saanut mitään rahallista tukea sosiaalitoimistosta, otin lainaa pankista, ja mulla oli tosi iso rahaongelma olen yksinhuoltaja ja minulla on lapsi hoidettavana eikä sosiaalityöntekijä antanut talvivaatteet joskus oli todella vaikeaa tyhjä jääkaappi enkä saanut mitään tukea..

Brukarna förknippade begreppet integrering till de första åren efter invandringen. Integrering förknippades till den i lagen definierade integrerings tiden då familjen har rätt till speciella integrerande stödåtgärder. Integrering förknippades även till den tid då familjen varit brukare vid invandrarenheten. Integrationsstödande verksamhet förknippades inte till familjecentret. En av brukarna påpekade att hon inte behövde familjecentrets stöd eftersom hon var frisk och själv klarade av att ta hand om sin familj. Familjecentrets stödverksamhet förknippades av de flesta brukarna som en stödtjänst då familjen hade någon form av problem.

..perheellä ei ole mitään ongelmia sosiaaliviraston kanssa, koska heillä ei ole tarvetta mennä asioimaan sinne, kolme lasta joka käy koulua ja koulun kanssa menee hyvin, ei ole mitään ongelmaa..

All form av skriftlig information upplevdes som besvärlig, vilket kan ses ha ett samband med brukarnas bristfälliga *språkkunskap*. Samtliga brukare poängterade vikten av att lära sig språket för att effektivt kunna ta del av samhället. En brukare berättade att hon inte haft möjlighet att delta i någon språkkurs trots att hon redan många år bott i Finland. Det enda sättet hon kommit i kontakt med språket var via barnen och genom att titta på tv eftersom hon tillbringat tiden i Finland hemma med sina barn. En av brukarna upplever att hon trots en relativt bra kunskap i finska ofta har problem att förstå skriftspråk, framförallt byråkratiskt språk. Flera av brukarna beklagade sig över att de inte förstår den text som används i utkomststödsbesluten samt andra brev som kommer

hem via posten. Möjligheten att använda tolk ansågs viktigt för brukarna vilket inte är möjligt vid skriftlig handläggning.

...mitä tapahtuu kun saa kirjallisen päätöksen kotiin eikä ymmärrä mitä siinä lukee, mitä pitäisi tehdä?...

...minä osaan suomea, mutta joskus en ymmärrä mitä lukee, siksi tarvitsen jonkun joka selittää mikä päätöksessä lukee...

Några av brukarna poängterade vikten av att själv vara *aktiv*. De brukare som poängterade vikten av egen aktivitet hade klara visioner angående sin egen framtid. Brukarna hade lärt sig en bra finska och klarade av att delta i diskussionen utan tolk.

...integraatioohjelma pitäisi olla ankarampi, jos ei opi kieltä eikä ole aktiivinen, niin tulisi lähettää takaisin kotimaahan, jos ei yritä mitään...

En del av brukarna hade ett stort behov av handledning i vardagliga frågor och önskade mera flexibelt socialt stöd. Brukarna önskade en regelbunden personlig kontakt till de sociala myndigheterna och att stödverksamhet skulle vara belägen så nära deras hem som möjligt. Några av brukarna lyfte fram det faktum att det varit betydligt lättare förut då socialbyrån varit belägen på området. Att barnens hobbyn inte var belägna i närheten upplevdes också besvärligt. Brukarna önskade att de sociala myndigheternas skulle hjälpa till i saker som kanske inte direkt förknippas med familjecenterverksamheten. Brukarna önskade bland annat hjälp med att föra och hämta barnen till och från hobbyverksamhet, hjälp i bostadsfrågor och hjälp i barnens skolfrågor.

”Meillä on paljon asioita mihin tarvitaan sosiaalista apua, mutta jos he sulkevat ovia meiltä, emme pääse sisään kertomaan mitä me halutaan ja toivotaan, on paljon asioita mitä meillä on mutta emme saaneet apua...”

”..aikaisemmin ei ollut mitään ongelmaa kun sosiaalivirasto sijaitsi täällä...entinen sosiaalityöntekijä on nyt lastensuojelupuoolella..”.

”Kun sosiaalivirasto sijaitsi täällä Pasilassa oli oma sosiaalityöntekijä..”

I diskussionen var männen osynliga. Två av brukarna var ensamförsörjare, men även de som levde i ett parförhållande lyfte inte fram männen i diskussionen. Brukarna pratade om familjen, sina egna samt sina barns behov men nämnde inte sina män i diskussionen. Diskussionen tydde på att mammorna ganska långt ansvarade för de vardagliga frågorna och frågor angående barnen i familjen.

Några av brukare lyfte fram känslan av ensamhet och brist på sociala nätverk. De sociala myndigheterna kunde man uppleva som stödpersoner. Brukarna ansåg det viktigt att någon frågar hur familjen mår samt lyssnar då man har behov av att prata. Då det på området finns en ganska stor grupp invandrare från Somalia, framgick det tydligt att dessa brukare hade ett större socialt nätverk i jämförelse med övriga invandrarna. Somalierna har skapat ett informellt nätverk på området och tar aktivt del i lågtröskel - verksamheten. Däremot hade de invandrare som representerade andra etniska minoriteter och deltog i intervjun inget informellt nätverk och hade inte hittat lågtröskel - verksamheten på området. En del av brukarna hade ganska bristfällig kunskap om den sociala stödverksamheten på området. Då det i diskussionen med de andra brukarna kom fram olika former av gruppverksamhet på området poängterades vikten av att informera alla brukare om verksamheten.

...ei ollut ketään kenelle puhua ongelmista ja silloin perhetyöntekijä tuli käymään ja vain hänelle pystyi kertoa, olen saanut keskusteluapua...

...koko ajan sisällä lasten kanssa, ei kukaan opeta heille mitään, hyvä jos järjestäisi kielikurssi, liikuntaa, tulee sairauksia kun koko ajan istuu kotona..

...toivon liikuntaa, harrastusta itselle, lapsilla on päiväkotia ja koulu, ihan riittävästi, mutta kaksi pientä kotona...

... vaikea säilyttää oma kulttuuri jos minä itse...sukulaisia ja verkostoja ei ole...

”Pitää enemmän kertoa mitä on olemassa palveluita perhekeskuksessa koska minä en tiennyt ennen kun minun perhetyöntekijä kertoi minulle. Pitää lähettää

lapsiperheille mainoksia tai jotain että tietävät alueen palveluista koska ei kaikki tiedä”

Allmänt upplevde brukarna sig inte behöva något speciellt stöd pga. sin invandrarbakgrund. Språkkunskapen ansågs som redan tidigare nämnts central för att klara sig i det finska samhället. Brukarna efterlyste *jämlikt bemötande*. En av brukarna lyfte fram faktumet att hon upplevde det som ett problem då det i skolan bara finns barn med invandrarbakgrund. Brukaren oroade sig för sina barns integrering i samhället då det på klassen bara finns några barn med finskt ursprung. Brukaren oroade sig över hur lärarna klarar av undervisningen då många av barnen behövde extra stöd i språkinläringen. Några brukare lyfte fram hur svårt det är att få jobb i Finland. En mamma berättade om obehagliga diskriminerande händelser på gatan samt berättade att hon blivit tillfrågad varför hon föder barn varje år.

...Suomessa kaikilla on samat oikeudet ja pitäisi kohdella samalla tavalla..

...olen itse aktiivinen, en näe mitään erityistarpeita... jos saa hyvän suomenkielentaidon niin pystyy itse hoitamaan asioitaan...

... yhteiskunta sulki ovet meille, meille tulee kadulla välikohtauksia ja kysytään että miksi sinä synnytät joka vuosi..

...vaikka ulkomaalainen on saanut koulutuksen Suomessa ja puhuu hyvin Suomea, niin kuitenkin on vaikea löytää työpaikka, työnantajan pitää antaa ulkomaalaisille mahdollisuus...

5.2. Gruppintervju med professionsgrupper

Materialet från brukarintervjuerna skrevs ut och delades in i kategorier som senare användes i intervju med två olika professionsgrupper. Citaten från gruppintervjun med brukarna delades in i fem kategorier; erfarenheter, servicens tillgänglighet, önskemål, språkproblem och specialbehov. Det bearbetade materialet användes i de andra intervjuerna som en slags vägledare för diskussion. Krogstrup kallar citaten för ”triggers for learning”. Citaten presenterades sedan för två olika grupper, en grupp med

socialarbetare och socialhandledare vid Berghälls verksamhetsenhet samt en multiprofessionell grupp med olika aktörer från familjecentret, dagvården, barnfamiljernas hemservice, lekparken och tredje sektorn. Professionsgruppernas representanter samlades till gruppintervju och diskussionen utgick ifrån de teman brukarna lyft fram. Målet med Bikva-modellen är att professionsgruppen ska reflektera över sina egna handlingsnormer och den existerande verksamheten. Efter intervjun bearbetas materialet. Informationen delas in i samma kategorier som brukarnas utsagor indelats. I det här skedet delades även materialet in i teman som förs vidare till ledningen och beslutsfattare samt teman och problem som bör åtgärdas inom professionsgruppen. (Dahlberg & Vedung 2001, 85, Krogstrup 2004, 7, 19)

Diskussionen med professionsgrupperna cirkulerade mycket kring brukarnas upplevelser av att inte bli hörda. Det sociala teamet vid Berghälls verksamhetsenhet funderade över att invandrarna kanske lätt erbjuds ett färdigt och standardiserat ”integreringspaket” utan att familjens individuella livssituation, bakgrund och behov tas i betraktande. Socialarbetarna och socialhandledarna ansåg att invandrare behandlas som en homogen grupp och de personliga behoven inte tas i beaktande i det sociala stödarbetet. Delvis förklarades detta med brist på kunskap och erfarenhet, delvis med brist på tid. Upplevelsen att inte bli hörd ansågs även bero på att de professionella har en annan synvinkel på familjens situation och behov än familjen själv. Då socialhandledaren kanske har som mål att diskutera barnens behov kan föräldrarna ha ett större behov att diskutera familjens ekonomiska situation. Då föräldrarna väntat sig något annat, kan det innebära att brukarna upplever att de inte blir hörda. Problemet är att det finns en tydlig klyfta mellan föräldrarnas och de professionellas synvinkel.

...onko meillä käsitys maahanmuuttajista että maahanmuuttajilla on avuntarvetta että me oletetaan tarvitsevan jotain tiettyä tukea ja että jollain tietyllä sabluunalla, tarjotaan jotain tietynlaista apua jota me oletetaan heidän tarvitsevan...

...onhan siinä kuilu sitten että meidän ehdolla tarjotaan nyt tää on se ongelma ja perhe ei näe sitä ongelmana niin siinä on valtava kuilu, vaikkapa kasvatuskysymys tai joku tutkimuksiin meno tai ruoka onko kykyä käydä

semmoista keskustelua, onko niin vaikea asia että sitä keskustelua ei oikeasti haluta käydäkään, lähtee työskentelee niin että tarjotaan palvelupakettia...

Professionsgrupperna diskuterade kring det faktum att brukarnas erfarenheter av det erhållna stödet var varierande, en del upplevde stödet bra medan andra var missnöjda. Då invandrarenhetens stöd upplevdes bra, funderade de professionella över hur brukarnas klientskap flyttats från invandrarenheten till familjecentret på området och hur man kunde öka samarbetet det olika enheterna emellan. Att stödet vid invandrarenheten upplevdes bättre antog professionsgrupperna bero på att man där erbjuder ett mera helhetsbetonat stöd. Socialverkets sektorerisering kritiserades allmänt och de diskuterades mycket om hur individens liv bör ses som en helhet. Då brukarnas liv inte är indelade i olika delar, efterlystes även ett foglost samarbete de olika verksamhetsenheterna emellan. Vidare konstaterades det att alla människor ganska långt har samma grundbehov och att de kulturbundna behoven är ganska få. Socialverkets sektorerisering sågs som en utmaning i det praktiska arbetet men beaktades inte som ett oöverkomligt hinder för ett ändamålsenligt socialt stödarbete. Då brukarnas diskussion cirkulerat kring ganska vardagliga problem, lyfte professionsgrupperna oftare fram kulturens samt religionens betydelse i stödarbetet med invandrare.

...sosiaalivirasto on sektoroitu, eri sektoreihin, mutta ihmisten elämä ei ole sektoroitua...miten viranomaisten keskinäistä yhteistyötä, se täytyy olla saumatonta, miten tieto menee ja aika kurja että ollaan esim. eri sektoreissa kun päiväkotii..

... kun puhuttiin tästä tämmöisestä lohkoutumisesta, niin jollakin tapaa tää mun mielestä myös korostuu, mun kokemus on että yhä enemmän tämmöinen yhteistyö on ns. ihmisistä kiinni mitä se nimeen omaan ei saisi olla, vaan siis se että pitää sit miettiä että säätää jonkinlainen yhteistyövelvoite eri virastojen välillä... on niin paljon toimijoita jotka toimii samojen ihmisten, samojen perheiden kanssa ja meillä oleva tieto ei koskaan kohtaa, me tiedetään oma viipale mutta kokonaistilanne jää just tämän takia..

...ihmisillä kun pääosin on samoja tarpeita, niin sitten vasta nämä kulttuuriperäiset tarpeet ovat aika pieniosa, muuten ovat ihan tavallisia ihmisten tarpeita ja ongelmia..

Servicens tillgänglighet diskuterades utgående från brukarnas erfarenheter och organisationsförändringen inom socialverket. Professionsgruppen upplevde att organisationsförändringen var en orsak till att servicens tillgänglighet försämrats. Man påpekade att förändringarna gjort servicen svårtillgänglig för alla brukare, inte bara invandrarfamiljerna. Vidare upplevde professionsgruppen det direkt motstridigt att man i målsättningen för verksamheten strävar efter en lätt tillgänglig service, då man i praktiken gjort det svårare för klienterna att få service. Man frågade sig vad som är viktigare, att placera professionsgrupperna under samma tak eller att servicen är lätt tillgängliga för klienterna? De professionella efterlyste en låg tröskel enhet på området där klienterna inte behöver gå via vaktmästare och där de professionella inte sitter bakom låsta dörrar.

...organisaatiomuutos ei ole maahanmuuttajien kannalta ollut oikeanlainen, miten vois madaltaa kynnystä, asia mitä pitäisi käydä sosiaaliaseman kanssa, miten yhteistyötä voisi kehittää...

...aika kovaa tekstiä sosiaaliviranomaisille että justiin tämä paikallisuus pitäisi ehdottomasti olla että ollaankin siellä alueella mitä järkeä siinä on että vaan niin kuin linnassa minne asiakkaat eivät pääse sisällekään ennen kuin on käynyt montaa portsaria läpi ei ole niin kuin luonnollista että voi tulla kysymään jotain..

Tulee vähän ristiriitainen olo tän organisaatiouudistuksen, että pitäisi jalkautua ja olla siellä alueella lähellä asiakkaita mutta toimisto on jossakin tuolla kauempana korkeassa talossa että jotenkin on ristiriita tässä, onneks me ollaan niin kuin fiksuja työntekijöitä että me ollaan jalkauduttu ja halutaan olla siellä asiakkaiden kanssa..

Att barnfamiljerna inte hade en egen socialarbetare vid utkomststödshandläggningen upplevdes som ett problem. Man jämförde brukarnas behov med sina egna och

konstaterade att de kan vara svårt att alltid breda ut sina känsliga ärenden för en ny människa. Kännedom ansågs skapa kontinuitet och lika bemötande. Vidare diskuterades problemet med skriftlig handläggning då brukarna ofta hade en bristfällig språkkunskap. Det diskuterades även risken för att brukare som inte kan läsa och skriva helt faller utanför stödet i det nuvarande servicesystemet. Bland den invandrande befolkningen konstaterades det finnas brukare som förutom en bristfällig språkkunskap inte kan läsa och skriva, vilket inte alltid tas i beaktande.

...jos ajattelee itseään jonkun palvelupisteen asiakkaana, niin onhan se omakin tarve että siellä on henkilö tiskin takana, tai jos ajattelee esim. omalääkäriä, että tietää ja oppii tuntee...

...jos ajatellaan avuntarvetta ja tukea, niin se vaatii myös jonkinasteisen louttamussuhteen, siinä varmasti jonkun aikaa täytyy peilata ja testata sitä että minkälainen tämä ihminen on, en minä elämäni levitä, ensin kerrotaan jotakin ja sit kerrotaan vähän enemmän ja voi olla että jotain jää kokonaan kertomatta jos työntekijä ei osoita siinä matkan varrella olevansa luottamuksen arvoinen että tämäkin puoli tässä että miten sitä luottamusta voi rakentaa tässä...

Då invandrarnas integrering ganska långt sker inom basservicen i samhället hade dagvårdspersonalen samt lekparkens personal stött på flera konkreta kulturskillnader än de sociala myndigheterna. Religionens och kulturens betydelse kom ofta fram under diskussionen med den multiprofessionella intervjugruppen. Integreringen ansågs huvudsakligen ske genom personliga kontakter till den finska befolkningen. De professionella påpekade att den egentliga integreringen sker i skolor och daghem genom att invandrabarnen kommer i kontakt med majoritetsbefolkningen och dess normer och vanor. Då barnens integrering ansågs ske automatiskt, ansåg man att problemen låg i hur den vuxna invandrabefolkningen effektivare kunde ta del av samhället.

...että avain on siinä että löytää kantasuomalaisia ystäviä, me ollaan tässä yhteisössä, me saadaan olla mukana, lapset ovat, me ollaan...

...koulu ja päiväkotit ovat ydinpaikat missä kotoutuminen tapahtuu, siellä käydään se vääntö, siellä lapset kohtaa toisiaan ja tavalliset perheet,

somalialaislapset näkevät syntymäpäivillä miten käyttäytytään suomalaisessa kodissa, mitkä suomalaiset juhlapyhät ovat..

5.3. Gruppintervjun med ledningen

Det tredje steget i Bikva-utvärderingen innebär en gruppintervju med ledningen vid familjecentret och socialstationen. Som grund för diskussionen användes både teman som brukarna och professionsgruppen lyft fram, samt direkta frågor jag formulerat utgående från de tidigare intervjuerna. Ledningen diskuterade den nya organisationen och konstaterade att det i det praktiska arbetet tar tid att skapa nya samarbetsmodeller. Som viktiga samarbetspartner definierade man socialstationen och hälsostationen. Även ledningen poängterade vikten av att brukarna lär sig språket och gruppen diskuterade ändamålsenligheten med att översätta skriftlig information till olika språk, då man ansåg att de inte alltid stöder invandrarens integrering i samhället. Språkkunskapen ansågs som det centrala för integrering i samhället. Ledningen betonade vikten av att bättre marknadsföra familjecentrets verksamhet. Problemet ansågs inte vara bristen på olika verksamhetsformer, då man på området under de senaste åren framförallt utvecklat låg tröskel verksamheten för mammor. Problemet ansågs däremot vara att brukarna ofta inte känner till och inte deltar i den verksamhet som redan finns. Ledningen ansåg att kontinuerlig fortbildning för professionsgrupperna på gräsrotsnivå kunde göra arbetet mera innehållsrikt och meningsfullt. Som ett problem såg man korta arbetsförhållande och det stora utbytet av personal på gräsrotsnivå.

Det sista steget i processen är att involverar de politiska beslutsfattarna genom skriftlig rapportering. Målet är nått då informationen från gräsrotsnivå når de politiska beslutsfattarna. Avsikten är att provocera fram en reflekterande process som ifrågasätter den existerande sociala verkligheten och utmanar den institutionella ordningen. Detta betyder inte att brukarnas uppfattningar och önskemål är totala sanningar och bör förverkligas som sådan i verksamheten. Väsentligt är däremot att informationen från gräsrotsnivå når beslutsfattarna och dras in i den offentliga diskursen. (Dahlberg & Vedung 86- 89, Krogstrup 2004, 21-23)

På basen av brukarnas och professionsgruppernas utsagor formulerade jag följande frågor som jag hoppas ledningen och beslutsfattarna kunde fundera över, diskutera och möjligtvis ta ställning till:

- De professionella efterlyste ett bättre samarbete de olika sociala sektorerna emellan, framförallt poängterades vikten av samarbete socialstationen och familjecentret emellan. Hur kunde det praktiska samarbetet utvecklas de olika enheterna emellan? Kunde man oftare, i ett mera förebyggande ändamål hänvisa socialstationens brukare som är i behov av stöd och handledning till familjecentret? De professionella konstaterade att samarbetsformerna borde specificeras. Vad innebär samarbete i det praktiska dagliga arbetet?
- Både brukarna och de professionella ansåg att servicen borde vara lättare att nå för brukarna. Att de professionella samlats bakom låsta dörrar ansågs vara ett problem och ett hinder för ett fungerande stöd. Framförallt efterlyste man lättillgänglig handledning i sociala frågor på området. Hur kunde man göra det lättare för brukarna att hitta den service de behöver?
- Marknadsföring av familjecentrets olika serviceformer ansågs väsentlig, t ex ansåg man det viktigt att information finns att tillgå hos viktiga samarbetspartner såsom barnrådgivning och socialstationen. Vidare efterlystes lättförstått material och information om familjecentrets och socialstationens tjänster på olika språk.
- De professionella föreslog att en socialarbetare kunde anställas vid socialstationen som endast koncentrerade sig på invandrarfamiljerna och deras behov. Socialarbetarens främsta ansvar kunde vara att samarbetet med Arbetskraftbyrån i sysselsättningsfrågor, men kunde även handleda och vägleda brukare i andra frågor såsom bostadsfrågor och uppfostringsfrågor. Att anställa personal med annan kulturell bakgrund samt erfarenheten av att invandra ansåg man vara väsentligt i framtiden. Vidare konstaterades det brister i systemet då rätten att använda tolk inte förverkligas (vid skriftlig handläggning) i erhållande av social handledning. Hur ställer sig ledningen till detta?

5.4 Diskussion

Då jag började min Bikva-utvärdering funderade jag mycket över min egen roll som utvärderare. Då jag själv har socialarbetarutbildning och har jobbat som socialarbetare, kom jag inte ifrån det faktum att jag även som utvärderare lätt tolkade saker och situationer med min referensram som socialarbetare. Ändå anser jag att min förförståelse närmast varit en rikedom istället för en brist i min utvärdering. Som en klar fördel anser jag min erfarenhet att bemöta brukare och erfarenheten av att använda tolk. Vidare kom jag kanske i brukarintervjun att skapa ett visst förtroende på grund av min förförståelse för ämnet. Brukarna kom med ganska blandade åsikter och även kritiserade familjecentret och det verkade inte som om min dubbelroll var ett hinder för att brukarna tryggt vågade uttrycka sig. Hur min dubbelroll som kollega, underordnad och samarbetspartner samt utvärderare påverkat intervjusituationen med professionsgrupperna och ledningen är svårt att avgöra. Då jag uppmärksammat min roll och strävat efter neutralitet hoppas jag däremot att den inverkat litet.

Då jag inledde Bikva-utvärderingen med invandarmammorna funderade jag mycket på om en gruppintervju överhuvudtaget kan förverkligas på grund av existerande språkmur. Eftersom språket fungerar som verktyg vid intervju, funderade jag på hur gruppintervju kan utföras med klienter med olika modersmål. Intervjusituationen krävde tolk, vilket oundvikligen kom att påverka gruppintervjun. Bristen på ett gemensamt språk gjorde situationen krävande, men diskussionen lyckades över mina förväntningar. Diskussionen löpte flytande, brukarna respekterade varandra och gav varandra både tid och rum. Väsentligt vid användande av tolk är att översättningen är ”autentisk”. Då tolkarna var professionella kunde jag som intervjuare lita på att utsagorna tolkades rätt. Under diskussionen var jag lyhörd för brukarnas kroppsspråk, samt hur brukarna höjde och sänkte rösten under intervjun. Då något blev oklart och jag inte förstod innebörden i en utsaga, ställde jag specificerande frågor. Användande av tolk vid gruppdiskussion tar tid. Vid första gruppintervjun hade jag reserverat för lite tid och diskussionen måste avbrytas i förtid då tolkarna måste gå. Brukarna försökte fortsätta diskussionen utan tolk, men då risken för missförstånd blev för stor, kom jag inte att använda mig av den delen av diskussionen i min analys. Stödfrågorna kom jag att använda mera under den andra intervjun än den första.

I Bikva-metoden är det väsentligt att alla de berörda parterna och nivåerna engagerar sig i utvärderingen. För brukarna hade det stor betydelse att få delta i intervjun och förväntningen på att kunna påverka servicen var stor. Bland de professionella fick utvärderingen ett ganska varierande bemötande. Tidpunkten var inte den bästa i och med att man samtidigt genomgått en helhetsbetonad organisationsförändring inom socialverket. Ledningen inom familjecentret hade bytts ut och verksamheten vid familjecentret hade omstrukturerats, därmed var verksamhetsformer ospecificerade. Att olika utvecklingsprojekt utförs simultant inom familjecentret inverkar på det professionellas motivation att engagera sig i något nytt. Många gånger har jag även själv varit tvungen att prioritera bort utvärderingen då akuta barnskyddsärenden förutsatt omedelbara åtgärder.

Invandring innebär inget automatiskt behov av stöd och inte heller alltid ett klientskap på familjecentret. Ett tillräckligt stöd vid invandrarenheten innebär en bra grund för framtiden. En del familjer blir snabbt en del av det finska samhället och behöver inget extra stöd överhuvudtaget. De flesta familjer får säkert det stöd de behöver inom basservicen. Den egentliga integrationen sker i de institutioner invandrarbarnen och familjerna kommer i kontakt med varje dag.

De professionella efterlyser kulturell sensibilitet, samt en förmåga att inte generalisera. Att acceptera olikheter innebär däremot inte att behandla brukare med invandrarbakgrund annorlunda. Risken för att falla utanför stödnätverk är stor bland invandrarfamiljer. Då brukarnas framtid byggs upp under de första åren i landet behöver de kunskap och information för att klara av det vardagliga livet i den nya omgivningen.

6. Sammanfattning

Det finns olika åsikter angående forskning på den egna arbetsplatsen. Jag hoppas att min erfarenhet och förståelse inte har begränsat min utredning, utan snarare lett mig på rätt väg. Jag hoppas att min utredning kunde påverka det framtida arbetet på familjecentret och möjligtvis även påverka utformningen av nya arbetsmetoder genom att lyfta fram brukarnas behov och önskemål om verksamheten. Framförallt har jag haft

som mål att reflektera över förverkligande av det tidiga stödarbetet samt stödarbetet med invandrarfamiljer.

Eftersom min undersökning studerar ett mycket mångfasetterat fenomen har jag haft svårt att avgränsa mitt material och min frågeställning. Frågeställningen har kontinuerligt förändrats under processens gång, vilket delvis har ett samband med den pågående organisationsförändringen inom socialverket i Helsingfors. Verksamheten inom det nyskapta familjecentret är fortfarande oklar och diskussion kring riktlinjerna inom det sociala arbetet är tillsvidare odagna. De fastställda visionerna och strategierna har tillsvidare inte format det praktiska arbetet. Då organisationsförändringen inneburit en sammanslagning med en annan arbetsgrupp har det visat sig att arbetssätten och kulturerna i det praktiska arbetet skiljer sig betydligt de olika arbetsgrupperna emellan. Då man i Böle och Vallgård strävat efter ett helhetsbetonat, förebyggande socialt arbete har det inom det andra sociala teamet mera fokuserats direkt på korrigering barnskyddsarbete.

Då jag diskuterat min utredning med socialarbetare från olika områden i Helsingfors har jag ibland mött förundran. Hör det tidiga stödarbetet inom det sociala området till familjecenterverksamheten och till socialarbetarna och socialhandledarna? Många anser att familjecentren med dagens resurser endast klarar av att stöda familjer med direkt barnskyddsproblematik. Själv anser jag däremot att det inom barnskyddsarbetet måste tänkas om för att nå de familjer som är i behov av stöd. Insatserna är betydligt mindre då stödet ges i ett tidigare skede och i ett mera förebyggande syfte. Målet är ju framförallt att förhindra barnet att ta skada. Vidare anser jag att behovet på området bör styra sättet att jobba. Servicen och arbetsmetoderna måste utvecklas efter bostadsområdets specifika behov. Min mening har därför varit att genom utredningen lyfta fram brukarnas behov och önskemål i östra Böle.

I det praktiska sociala arbetet är det många gånger svårt att hitta tid för de brukare som inte är i behov av akut stöd. Då ett barn är i direkt fara bör man ingripa genast, vilket leder till att det tidiga stödarbetet ofta blir prioriterat till en senare tidpunkt. Det tidiga stödarbetet betyder som Tapola-Tuohikumpu konstaterat tid och äkta engagemang. Men det tidiga stödarbetet kräver också identifikation av riskfaktorer, växelverkan och dialog med brukarna samt annorlunda brukarmedverkande och aktiverande arbetsmetoder.

Den nya indelningen av socialverket i Helsingfors kräver ett ökat samarbete mellan de vuxnas och barnfamiljernas ansvarsområde. Det sociala arbetet med både barn och deras föräldrar utförs inom familjecenterverksamheten, medan allt utkomststödsarbete sköts inom vuxenområdet. Barnfamiljernas ekonomiska situation i Finland har försämrats på 1990-talet och alltfler barn lever i fattigdom. Familjer är på grund av arbetslöshet och ökade bostadskostnader allt oftare i behov av utkomststöd. Eftersom fattigdom kan medföra andra problem är det väsentligt att familjer som är utkomststöddagare, även vid behov får annat socialt stöd.

KESKUSTELURUNKO

1. Millaisena koet sen, että teet lastensuojelutyötä osana perhesosiaalityötä?
2. Millaisena koet sen, että toimeentulotukiasiat hoituvat eri pisteessä, sosiaaliasemilla 1.1.05 alkaen?
3. Millaisen merkityksen perhe saa työssäsi? Entä perhekeskeisyyden periaate? Eroaako työskentelytavat kirjattujen ”ls-perheiden” ja ”perhesosiaalityöperheiden” välillä?
4. Miten lastensuojelun tilannearvio on vaikuttanut sinun tekemään kokonaisvaltaiseen perhesosiaalityöhön?
5. Tunnistatko joitakin asiakasryhmiä jotka hyötyvät kyseisestä työmallista?
6. Kuuluuko mielestäsi (käsitteet) ”varhainen tukeminen, varhainen puuttuminen” perhekeskuksen sosiaalityöhön?
7. Minkälaisia muutoksia tarvittaisiin sosiaalityöhön ja perhekeskuksen palveluihin?

ASIAKASLÄHTÖISET LAPSIPERHEPALVELUT

Kuullaanko asiakkaiden mielipiteitä tarpeeksi? Haluatko ilmaista mielipiteesi lapsiperhepalvelujen toimivuudesta ja kertoa miten palveluja tulisi kehittää käyttäjäystävällisemmiksi? Kerään tietoa maahanmuuttajaaitien kokemuksista sosiaaliviraston perhekeskuksen palvelujen toimivuudesta.

Haastattelut nauhoitetaan mutta ovat luottamuksellisia eikä nimitietoja käytetä. Haastatteluaineisto käsitellään niin että osallistujia ei voida tunnistaa vastauksista. Haastattelussa esiin tulleita aiheita ja kehittämisajatuksia kootaan ja esitetään perhekeskuksen ruohojuuritason työntekijöille ja johdolle. Tavoitteena on myös koota kirjallinen raportti esiin tulleista asioista.

Haastattelut tapahtuvat pienryhmässä loka ja marraskuussa 2005, osallistujia on noin 4-6 asiakasta/ryhmä. Haastattelussa asiakkaat käyvät vapaata keskustelua keskenään lapsiperhepalveluista. Haastattelut pidetään asukaspuisto Lehdokissa ja kestää n. tunnin. Tarjolla on pientä juotavaa ja purtavaa.

On tärkeätä saada tietoa lapsiperheiden kehittämistarpeista. Osallistumalla saat äänesi kuulluksi ja voit vaikuttaa alueen lapsiperheiden palvelujen kehittämiseen. Tervetuloa!

Terveisin,

Johanna Boström

Kehittäjäsosiaalityöntekijä

1. Millä tavalla teidän perhettä on tuettu? Mitä palveluita teidän perhe on saanut sosiaalivirastosta? Kuka perheenjäsenistä on saanut tukea? Onko tarjottu apua väärissä asioissa?
2. Ovatko käsitteet integraatio ja kotoutuminen teille tuttuja? Mitä nämä käsitteet tarkoittavat teille? Millä tavalla perhekeskuksen palvelut auttavat maahanmuuttajataustaisia perheitä integroitumaan?
3. Tukeeko perhekeskuksen palvelut perheen oman kulttuurin säilyttämisen ja omien verkostojen (sukulaisten, ystävien) hyödyntämisen?
4. Miten helppo / vaikeata on asioida perhekeskuksessa? Mitä erityistarpeita maahanmuuttajanaaisella voisi olla teidän mielestänne?
5. Minkälaisia muutoksia toivotte perhekeskuksen palveluihin?

LITTERATUR

Arnkil, Erik & Eriksson, Esa & Arnkil, Robert (2001). Dialogisk utveckling av kommunernas service. Fån sektorcentrering och projektkaos till flexibla nätverk. Rapporter 260. Helsinki : Forsknings- och utvecklingscentralen för social – och hälsovården STAKES.

Eriksson, Erik & Arnkil, Tom Erik (2005). Huoli puheeksi – opas varhaista dialogeista. Stakes. oppaita 60. Gummerus kirjapaino Oy: Saarijärvi.

Forsander , Annika (2001) Etnisten ryhmien kohtaaminen i verket Monietnisyys, yhteisunta ja työ. Forsander, Annika, Ekholm, Elina & Hautaniemi, Petri et al. s. 31-57. Yliopistopaino: Helsinki.

Alitolppa-Niitamo, Anne, Söderling, Ismo & Fågel, Stina (2005) . Olemme muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotouttamiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Vammalan kirjapaino Oy.

Anis Merja, Keskinen Suvi & Karvinen-Niirikoski Synnöve (red.) (2003), Käytännön opetus sosiaalityötä kehittämässä. Vuoropuheluita käytännön sosiaalityön, opetuksen ja kehittämisen tiimoilta. Turun yliopiston Sosiaalipolitiikan laitoksen julkaisuja B:27/2003. Turku: Painosalama Oy.

Bardy, Marjatta, Salmi, Minna & Heino, Tarja (2001). Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Raportteja 263 Helsinki: STAKES Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino.

Bronfenbrenner, Urie. (1979). Ecological system Theory. Annals of Child Development: A research Annual: Six theories of child development. Revised formulation and current issues. JAI Press inc.

Bronfenbrenner, Urie (1979). The ecology of Human Development. Experiments by nature and design. Harvard University Press: England.

Dahlberg, Magnus & Vedung, Evert (2001). Demokrati och brukarutvärdering. Lund: Studentlitteratur.

Ikäläinen, Sinikka & Martiskainen, Taina & Törrönen, Maritta (1993). Mangopuun juurelta kuusen katveeseen – asiakkaana maahanmuuttajaperhe. Vantaa: Dark Oy.

Järventie, Irmeli (2005). Millaisia lapsia tällaisina aikoina. Psykologia 04/05. (s. 415-422).

Munter, Arja (2005). ”Pääkaupunkiseudun maahanmuuttajat tilastoissa” i verket Maahanmuuttajien elinolot pääkaupunkiseudulla (s. 11-21). Joronen, Tuula (red.). Helsinki: Yliopistopaino.

Nyberg, Eva (2000). Barnfamiljers migration - uppbrott och förändring i verket Tvärkulturella möten – grundbok för psykologer och socialarbetare (s. 90-116). Allwood, Carl Martin & Franze`n, Elsie C. (red.). WS Bookwell: Finland.

Olsson, Erik (1999). Internationell migration och etniska relationer i socialt arbete - svensk diskurs (s.83-124). I verket Soydan, Haluk & Jergeby, Ulla & Olsson, Erik & Harms-Ringdahl, Mari (red.). Socialt arbete med etniska minoriteter. En litteraturöversikt. Stockholm: Liber ,

Popoola, Margareta (2002). Integration, en samtidsspeglning. En översikt. Begrepp, historia, politik och boende i ett delat samhälle. Stockholm: Svenska kommunförbundet.

Räty, Minttu (2002). Maahanmuuttaja asiakkaana. Tampere: Tammerpaino Oy.

Satka, Mirja, Karvinen-Niinikoski, Synneve, Nylund, Marianne & Hoikkala, Susanna (red) (2005). ”Mitä sosiaalityön käytäntötutkimus on?” i verket Sosiaalityön käytännön tutkimus. Helsinki. Dark Oy.

Socialstyrelsen. Pritz, Anders (red.) 2003. Brukarmedverkan i socialtjänstens kunskapsutveckling. Lindesberger: Bergslagens grafiska AB.

Suarez-Orozco, Carola & Suarez-Orozco, Marcelo M. (2001). Children of Immigration. Harvard University Press: Cambridge, Massachusetts and London, England.

Tapola-Tuohikumpu, Sirpa (2005). Positiivisella diskriminaatiolla varhaista tukea. Helsingin kaupungin sosiaaliviraston Positiivisen diskriminaation hankekokonaisuuden (2001-2004) loppuraportti.

Valtonen, Kathleen. Immigrant integration in the welfare state: social work's growing arena. European Journal of Social Work. The international Forum for the Social Professions. Volume 4, Issue 3, November 2001. Oxford University Press 2001.

ÖVRIGA REFERENSER

Anis, Merja (2003). Lastensuojelu ja maahanmuuttajat – yhteisökeskeisen sosiaalityön ja käytännön opetuksen malli. www.vasso.fi/vasso_julkaisut.shtml.

Helsingin Sanomat 030505

Helsingin Sanomat 301105

Julkunen, Ilse (2005). Hur kan vi förstå praktikforskning och vilka är stegen inom den? www.hel2.fi/Waris/itu/netti/index.htm

Krogstrup, Hanne Kathrine. Asiakaslähtöinen arviointi Bikva-malli. Stakes. Finsoc. Työpapereita 1/2004. www.stakes.fi/finsoc/hyvkayt/julkaisut/bikva.pdf (270305)

Lag och förordningen om främjande av invandrarens integration samt mottagande av asylsökande (1999/511)

Lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (2000/812)

Peltonen, Anne & Kullberg-Piilola, Tarja & Kullberg Turtiainen, Marjo. Tunnetuksi. Aseman Lapset Oy.

Vuori, Pekka. Helsinki aluettain. Pasilan peruspiiri.

www.hel.fi/tietokeskus/helsinki_aluettain_2004/304pasila.pdf (130305)

Opublicerade källor

Styrgruppen för det tidiga stödarbetet inom socialverket i Helsingfors - promemoria,
Varhaisen tuen työryhmän muistio 25.8.05